

VI. IN MEMORIAM

JANINA WEJCHERTOWA (29 IX 1911 — 7 I 2011)

Długie, trwające niemal 100 lat, życie Janiny Wejchertowej, objęło kilka epok. W momencie jej przyścia na świat Polska znajdowała się we władaniu trzech mocarstw zaborczych. Kiedy odchodziła, Polska szykowała się do objęcia w II połowie 2011 r. przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej. Minęła I wojna światowa, Polska w 1918 r. odzyskała niepodległość, którą utraciła, zaatakowana we wrześniu 1939 r. przez Niemcy i ZSRS. Po II wojnie światowej odrodziła się w zmienionym nie do poznania kształcie granic, ustroju politycznym i społecznym. W 1989 r. upadł komunizm, nastąpiła III Rzeczpospolita, a po kilku latach Polska została członkiem NATO i następnie Unii Europejskiej. Wydarzeń tych wystarczyłoby z pewnością na życie kilku ludzi.

Bohaterka niniejszego wspomnienia urodziła się dnia 29 IX 1911 r. w Kijowie, jako córka Antoniego Pawlucia i jego żony, Stanisławy z Podśędzkowskich. Do Polski wróciła razem z rodzicami w roku 1921, roku śmierci jej matki. Ojciec pracował jako inspektor w Wydziale Nadzoru Budowlanego m.st. Warszawy, zaginął podczas działań wojennych we wrześniu 1939 r. Janina Pawluć ukończyła w 1930 r. gimnazjum im. Marii Konopnickiej w Warszawie (obecnie tradycje tej szkoły kontynuuje warszawskie XLII Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej). Studiowała następnie przez 5 semestrów w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie (od 1933 r. i teraz Szkole Głównej Handlowej, za czasów PRL Szkole Głównej Planowania i Statystyki). Przyczyną przerwania studiów było zapewne zawarcie w roku 1932 związku małżeńskiego z Kazimierzem Wejchertem, architektem, po II wojnie światowej autorem koncepcji rozwoju urbanistycznego kilku

miast polskich, w tym tworzonego od podstaw miasta Nowe Tychy. Z tego małżeństwa przyszło na świat dwoje dzieci, syn Kazimierz (ur. 1934 r.) i córka Ewa (ur. 1939).

Podczas II wojny światowej Janina Wejchertowa mieszkała w Warszawie i pomagała mężowi, w tym czasie adiunktowi na tajnym wydziale architektury Politechniki Warszawskiej, w pisaniu pracy o problemach urbanistyki małych miast. Podczas powstania warszawskiego uczestniczyła w ratowaniu dóbr kultury, po kapitulacji została wywieziona do obozów pracy przymusowej w Niemczech, na obszarze Nadrenii. Do kraju wróciła w grudniu 1945 r. Przez następne kilka lat przebywała w domu, sporadycznie pracując przy porządkowaniu kartotek Zakładu Urbanistyki Politechniki Warszawskiej.

Pracę zawodową w Archiwum Głównym Akt Dawnych Janina Wejchertowa rozpoczęła w dniu 16 XI 1951 r., początkowo jako płatny dziennikarstwo umysłowy (tzw. dietariusz), następnie, od dnia 17 III 1952 r. zatrudniona na stałe. Od początku swej pracy w AGAD była związana z przechowywaniem akt pochodzących z okresu staropolskiego oddziałem I i pracowała przy porządkowaniu i opracowaniu tychże materiałów archiwalnych. Nie posiadała wymaganego zazwyczaj przy tej okazji wykształcenia historycznego na poziomie uniwersyteckim, ukończyła tylko kurs archiwalny, jednak bardzo dobra znajomość łaciny i doskonale, zapewne wrodzone, umiejętności paleograficzne, czyniły z J. Wejchertowej archiwistkę niezwykle pożyteczną. Pracownicy archiwum i użytkownicy przychodzący do Pracowni Naukowej AGAD do dnia dzisiejszego korzystają z wykonanych przez Janinę Wejchertową prac bądź w postaci oryginału, bądź przetworzonych na bazy danych. Należy tu w pierwszej kolejności wymienić III tom inwentarza książkowego Zbioru Dokumentów Pergaminowych, zawierający opisy materiałów archiwalnych przejętych po II wojnie światowej przede wszystkim z Archiwum Radziwiłłów i z Biblioteki Ordynacji Zamojskiej, znaczną część kartkowego skorowidzu chronologicznego Zbioru Dokumentów Pergaminowych, przechowywany w kilku pudłach kartkowy sumariusz wchodzących w skład Metryki Koronnej Książ Poselstw (*Libri Legationum*), zestawienie pochodzących z różnych województw i ziem koronnych rejestrów podatkowych, znajdujących się w dziale I Archiwum Skarbu Koronnego, czy też szczegółowy kartkowy indeks osobowy do Książ Asygnat, stanowiących dział VI Archiwum Skarbu Koronnego. W ramach prac archiwalnych J. Wejchertowa zajmowała się również przepisywaniem na maszynie rękopiśmiennych inwentarzy archiwalnych. Spośród tego rodzaju prac należy wymienić przede wszystkim inwentarz książkowy Zbioru Dokumentów Pergaminowych, którego przepisanie wymagało anielskiej wręcz cierpliwości i benedyktyńskiej pracowitości, a także umiejętności z zakresu współczesnej neografii.

Janina Wejchertowa w swoich pracach archiwalnych nie ograniczała się wyłącznie do działań prowadzonych na użytek wewnętrzny archiwum. Miała swój wkład w powstanie, opublikowanego po raz pierwszy w 1958 r. i ponownie, w zmienionej i poprawionej wersji, w 1975 r., przewodnika po zasobie oddziału I AGAD⁴. Samodzielnie opracowała artykuł poświęcony tzw. variom dokumentowym, wśród

⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zespołach, I. Archiwa dawnej Rzeczypospolitej, red. J. Karwasińska, Warszawa 1958 (wyd. II — Warszawa 1975).

których przeważały dokumenty sądów ziemskich⁵, wspólnie z Marią Woźniakową pisała o dokumentach miast⁶, a razem z Józefem Plochą przygotowała artykuł poświęcony dokumentom kościołów⁷.

Po przejściu w roku 1972 na emeryturę J. Wejchertowa nie zerwała kontaktu z archiwum. Niemal codziennie, jeżeli tylko pozwalały jej na to obowiązki rodzinne i zdrowie, przez długie lata przychodziła do AGAD, do oddziału I, wyjmowała maszynę do pisania i prowadziła szczegółowe kwerendy w rozmaitych archiwaliach. Godna zaznaczenia w tym miejscu jest prowadzona przez długi okres czasu dla ówczesnego Wojskowego Instytutu Historycznego kwerenda dotycząca historii wojskowości. Dzisiejsi badacze zajmujący się tą dziedziną historii zapewne nie wiedzą, że u źródeł ich prac bardzo często pozostają poszukiwania prowadzone przez J. Wejchertową. Wykorzystując znajomość łaciny, zawsze służyła pomocą przy przygotowywaniu do wydania tekstów pochodzących z zasobu AGAD dokumentów. Bez jej pracy nie ujrzałby światła dziennego wydany przez Stellę Szacherską dwutomowy zbiór dokumentów miasta Płocka, czy też poszczególne tomy Kodeksu Dyplomatycznego Wielkopolski.

Szczególnie serdeczna przyjaźń, wynikająca z wielu lat pracy spędzonych wspólnie w archiwum i bliskiego miejsca zamieszkania, łączyła Janinę Wejchertową ze zmarłą w 2010 r. prof. Teresą Zielińską, natomiast w oddziale, kiedy nadchodziła chwila odpoczynku związanego ze śniadaniem, J. Wejchertowa towarzyszyła pracownikom, z których wielu mogło być jej wnukami. Częstowała zrobionymi przez siebie smakołykami i wspominała dawne dzieje archiwum. Była źródłem informacji o archiwalnych dawnych czasach i ludziach.

Janina Wejchertowa zmarła 7 I 2011 r. i została pochowana w grobie rodzinnym na cmentarzu w Zerzeniu, będącym obecnie częścią Warszawy. Na zawsze pozostanie w sercach i pamięci wszystkich tych, którzy ją znali.

Michał Kulecki (AGAD)

⁵ J. Wejchertowa, *Varia dokumentowe* [w:] *Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Przewodnik po zespołach*, wyd. 2, s. 325–326.

⁶ J. Wejchertowa, M. Woźniakowa, *Dokumenty miast* [w:] tamże, s. 199–242.

⁷ J. Płocha, J. Wejchertowa, *Dokumenty kościołów* [w:] tamże, s. 269–289.